

**ANALIZË PJESËS SË DYTË TË LIBRIT “MODELE TË
DEMOKRACISË” NGA AUTORI DEJVID HELLD**

**АНАЛИЗА НА ВТОРИОТ ДЕЛ ОД КНИГАТА “МОДЕЛИ НА
ДЕМОКРАТИЈА” ОД АВТОРОТ ДЕЈВИД ХЕЛД**

**ANALYSIS OF THE SECOND PART OF THE BOOK “MODELS
OF DEMOCRACY” BY AUTHOR DAVID HELD**

Abstract

The beginning of the second part of the Models of democracy is one of the most interesting chapters in the book. It seems that here the story of democracy takes a major change in its course; “Variants of the Twentieth Century”. Although versions of every model we have studied actual historical societies, some of the images in the center of these models - many exclusive debate in ancient Athens, the policy of the assembly of Rousseau, in Locke, the person in its natural state, considering the terms of the social contract - it seems more symbolic than real and certainly all these versions are very far from any kind of modern-day reality. It is true that Marx's analysis of the nineteenth century was made a deep and detailed analysis of the complexity of capitalist society, but Marx set before us an ideal vision of direct democracy before the final communism.

Suddenly, with Weber and Schumpeter, we come across writers who lived more or less in our time (Weber died in 1920, Schumpeter in 1945), and that our present model that purports to be, not any kind of idealized democracy, but simply a description of the functioning of our political system. They take for granted the extension of voting rights to universal right out loud, the growth of a huge number of social

¹ PhD candidate

institutions, the existence of huge bureaucracies, major political parties, legislatures, all known models of elections and conduct of the vote. This picture is not static: they analyze trends in culture, such as the decline of religion, belief in science and technology, the growing influence of the mass media. They ask humbly that our system of government works in practice, what is really for us the meaning of democracy. What is its real function? How to deliver what citizens and society need?

Модели на демократија-Дејвид Хелд

Компетитивен елитизам и технократската визија „Глава 5”

Почетокот на вториот дел на “Модели на демократијата” е едно од најинтересните поглавја во книгата. Се чини дека тука приказната за демократија зема важна промена во својот курс. Иако верзиите на секој модел сме ги проучувале во вистинските историски општества, некои од сликите во центарот на овие модели - многу ексклузивни дебати во античка Атина, политиката на собрание на Русо, кај Лок, личноста во својата природна состојба, размислувајќи за условите на општествениот договор - се чини дека повеќе е симболична отколку вистинска и секако сите овие верзии се многу далеку од било кој вид на денешна реалност.

Точно е дека во Марксовата анализа на деветнаесеттиот век е направена длабока и детална анализа на комплексноста на капиталистичкото општество, но Маркс поставил пред нас една идеална визија за директна демократија пред конечниот комунизам.

Одеднаш, со Вебер и Шумпетер, ние се среќаваме со писатели кои живееле повеќе или помалку во нашето време (Вебер починал во 1920 година, Шумпетер во 1945 година), и кои ни претстават модел кој настојува да биде, не било каков вид на идеализирана демократија, туку едноставно опис на функционирање на нашиот политички систем. Тие го земаат здраво за готово проширувањето од гласачките права кон универзалното право на глас, растот на огромен број на социјални институции, постоење на огромни бирократии, големи политички партии, претставници на законодавците, сите познати модели на избори и однесување на гласањето. И оваа слика не е статичка: тие ги анализираат трендовите во културата, како што се падот на религијата, верувањето во науката и технологијата, растечкото влијание на мас-медиумите.

Тие прашуваат смирено што нашиот систем на власт работи во пракса, кое е навистина за нас значењето на демократијата. Што е нејзината вистински функција? Како да се испорача она што им треба на граѓаните и општеството?

Појавата на овие теоретичари е значаен момент во историјата на политичките науки, како што и се нарекува “фундаментална трансформација на теоријата на демократијата”.

Оваа промена исто така доведува до појава на оптимизмот на деветнаесеттиот век, довербата во разумот и напредокот, дава можност за избор меѓу положите анализи за трошоците на модерната цивилизација, баналната реалност на универзално право на глас, а во случајот на Шумпетер, искуство од фашизмот, советскиот комунизам и светската војна. Сликата која ја насликале тие во никој случај не целосно негативна. Но за разлика од оние писатели од осумнаесеттиот и деветнаесеттиот век, кои ги согледале постојните проблеми, но, гледале кон иднината со доверба, Вебер и Шумпетер сметаат дека ние не треба да се надеваме премногу.

При читање на ова поглавје, неопходно е да се имаат во предвид овие прашања:

1. Дали е ова точна слика за функционирањето на либералната демократија? Што е изоставено?

2. Дали сте убедени, од аргументите, дека нема друга форма на демократија која е одржлива во напредните индустриски општества?

3. Кои се клучните точки на разликата помеѓу Вебер и Маркс во смисла на улогата на државата и можноста за директна демократија?

4. Што Вебер подразбира под демократијата, и каква вредност според него има во модерните рационални политички системи?

Се чини дека за Вебер, како и за одредени застапници на републиканците и либералите, демократијата е средство, а не цел по себе. За него таа е составен дел од парламентарните влади и партискиот систем и најважно средство за давање на легитимитет на изборните елити. Ова е од витално значење, тврди тој, бидејќи политичкото раководство и ефективното законодавството, заедно со слободниот пазар, бара начин за противтежа на вообразената моќ на бирократијата. Слободниот пазар е крајниот извор на

иновации, промена и социјалната мобилност и овие сили за противтежа имаат клучна улога во зачувување на слободата, компаративните вредности и слободата на избор. Овде се поставува прашањето: “Како може да таквите вредности да се зачуваат против ‘се-моќната’ бирократија?” Вебер е, се разбира ги одобрува либералните проблеми. Но кај Џон Стјуарт Мил² се добива чувство дека учеството во јавниот живот е од клучно значење за развојот на поединецот, а оттука и општеството како целина.

Дејвид Хелд³ потврдува дека е јасно и двајцата, Вебер и Шумпетер, имаат тенденција да го задржат на ставот дека обичните луѓе се и ќе останат претежно пасивни, лошо информирани, незаинтересирани, па дури и ирационални, кога станува збор за политиката. Тие се задоволуваат со мала информираност колку да можат да изберат меѓу ривалските лидери, иако уживаат доволно слобода да разговараат за политичките ставови и во принцип, избираат свои претставници. Мил не сака да признае еднаквост во однос на правата на глас на масите пред тие да постигнат одреден степен на “култивирање”; според

Вебер тие веќе го имаат правото на глас, но за среќа, од голем број причини, играат мала улога во формирањето на јавната политика.

**Демократијата на Шумпетер дефинирана како
“конкурентен елитизам”, се разликува од она што тој го
нарекува “класична доктрина на демократијата”**

Според Шумпетер, улогата на граѓанинот едноставно може да се разбере помеѓу натпреварот на елитите за лидерство и учество во изборниот процес со цел да се легитимира власта. Тој е критичар на повеќе партиципативниот модел на демократија и нема повисоки цели или надеж за демократскиот метод. Според него, вистински проблеми се поимите: општо добро или волјата на народот, тврдејќи дека луѓето имаат различни концепции за добар живот и безброј, различни себични интереси и желби. Неговата “емпириска” и “реална” студија на обичните луѓе го наведе да ставот дека, кога станува збор за политиката, тие беа “слаби,

² Џон Стјуарт Мил (1806-1873)-англиски филозоф, економист и теоретичар, основач на англискиот позитивизам.

³ Дејвид Хелд (роден 1951)-британски политички теоретичар, застапник на космополитизмот и глобалното владеење.

склони кон силна емоционална побуда и изложени” на минимум чувство за учество, ниско ниво на енергија и мислење, и голема чувствителност на нелогички влијанија. И нивните желби и нивните мислења би можеле во секој момент да се под силно влијание на “скриени интереси” на рекламите и на мас-медиумите.

Според Хелдовата анализа на Шумпетер, тој се спротивставува на она што тој го нарекува “класичната теорија на демократијата” со одредена група на историски околности кои овозможуваат да се работи под неговите стандарди. Хелд се согласува дека:

1. Сфаќањата на Шумпетер за класичната демократија се доста сложени.

2. Постои противречност меѓу тврдењата дека, обичните луѓе не се квалификувани да и

судат на политиката, но се квалификувани да ги изберат креаторите на политиката.

3. Фактот дека во дваесеттиот век, либералната демократија има особена форма не значи дека е единствената форма тоа може да потрае и никако дека тоа е најдобрата форма.

4. Теоретската слободата на граѓаните да учествуваат и да се натпреваруваат во политичкиот процес, може да биде нарушена од вистински нееднаквости во богатството и пристап, што доведува до апатија и еден маѓепсан круг на неучеството недоволно анализиран од симплистички модел на Шумпетер.

Ако се направи анализа на силните страни на овие две позиции, мора да се признае дека Шумпетер е “реалистичен” во многу аспекти и се гледа логиката на критицизмот на Хелд. Јасно се гледа судирот на вредности, Шумпетер е застапник на ставот според кој елитите се натпреваруваат за правото да заземат позиција за донесување на главните политички одлуки, а гласачите ги сместува “на задното седиште” помеѓу изборите. Во споредба со спектаклот на нацистичка Германија и Советскиот Сојуз во времето на Сталин, не се сомневам дека тој мисли дека го опишува подобриот и еминентно морален политички систем. Но Хелд тврди дека демократијата може и навистина треба да значи повеќе од тоа. Тој се фокусира на голем број начини за директно учество на граѓаните во политичката дискусија помеѓу изборите. И после Маркс, сигурно нема политичка анализа, која се осврнува со толку малку коментар на несовпаѓањето помеѓу формалните слободи и вистинската моќ,

како и можноста да се дејствува и да се влијае на настаните која се определува со економската моќ.

Плурализам, крупниот капитализам и државата “Поглавје 6”

Во ова поглавје се запознаваме со двајца писатели, Дејвид Труман⁴ и Роберт Дал⁵, кои себеси се нарекуваат “емпириски демократски теоретичари, како и Шумпетер, уверени дека ја истражуваат “вистинската функција на демократијата”. Сепак, тие се фокусираат на еден од главните аспекти на животот во модерните демократии кој беше релативно запоставен во делата на Вебер и Шумпетер: фактот дека граѓаните не само разговараат за политиката и гласаат за партии на изборите, но, исто така, се групираат во илјадници мали и големи групи на интерес, каде се натпреваруваат за предност. Медисон, во второто поглавје од книгата, е преокупиран со овој феномен, но интересно Труман и Дал зазеле многу поинаков поглед на она што Медисон го нарекува проблемот на “фракции”.

Тие се обидоа да опишат како моќта се дистрибуира во современото општество, и се особено заинтересирани за (а) дали владината политика постојано се манипулира од страна на мал број луѓе за свој интерес, и (б) дали малцински интереси се изложени на ризик (како што стравува Мил) од нетолеранција на демократското мнозинство. Нивните смирувачки заклучоци, кои ја сочинуваат теоријата на класичен плурализам, се критички оценки, не само во однос на нивната логика и претпоставки, но исто така и во светлина на следните емпириски истражувања кои се еден вид тест за истите. Некои плуралисти, како Дал, ги модифицирале нивните позиции (нео-плурализам), но најголемиот радикален предизвик за плурализмот беше изграден од страна на нео-марксистичките критичари. Тие се фокусираат на круцијалното прашање, прво покренато од страна на Маркс, за улогата на држава: нејзиното вистински функционирање во корпоративниот капитализам, и колку далеку може да дејствува независно од доминантните економски и бизнис интереси. Конечно и застапувањето на Хелд на теоријата

⁴ Дејвид Бикнел Труман (1913-2003)-професор и претседател на Маунт Холиоке Колеџ во Илиноис, САД.

⁵ Роберт Алан Дал (1915)-професор по политички науки на Јеил универзитетот (моментално на 98 годишна возраст).

на корпоративниот капитализам, како друг радикален предизвик за класичните плуралисти на сметка на либералната демократија. Оваа теорија го прикажува начинот на кој многу моќни групи, како бизнис и организираните работници, може да се “инкорпорирани” од страна на држава во креирањето на политиките (‘пиво и сендвичи во број 10’) на таков начин што ќе го тргнат целосно на страна нормалниот демократски начин на застапување, односно партии, парламентарна дебата и активностите на помали групи за притисок.

Од поствоена стабилност до политичка криза:

Поларизација на политичките идеали “Поглавје 7”

Ова е поглавје на “прекршување”, од две причини: едната, што говори за нашата ера, а тоа е се разбира фасцинантно да се види како теоретичарите ги опишуваат и објаснуваат настаните во кои што сте живееле, сте мислеле и за другите и за себе! И втората, дека овде теориите и дебатите се многу јасно утврдени. Повторно се среќаваме со поновата историја на современата либерално-демократската држава, и теориите за тоа како функционира, пред да се фокусираме на уште два модели на демократијата. Поглавјето го дели повоениот период на два различни делови (приближно пред и по 1965), во кои имало различни нивоа на економски перформанси, различни политички последици, и различни теории објаснување од разни групи на академски набљудувачи.

Во првиот дел од ова поглавје, она што е ново и е во фокусот на општата политичка култура на поствоените Британија и САД се чувствата кои граѓаните ги имале кон владата и политичкиот систем генерално. Сега политичките ставови се од најголема важност. Уште пред Вебер да ја истакне неговата прочуена анализа на легитимитет, шкотскиот филозоф, Дејвид Хјум истакна, дека опстанокот на владите зависи главно од јавното мислење. Но ставовите се повеќе нематеријални нешта отколку, да речеме, просечната плата. Тешко е да се измерат точно ставовите на милиони луѓе, кон политиката, тешко да се знае колку брзо тие ставови може да се променат, и исклучително тешко е да се каже каков ефект ќе имаат врз политичките активности.

Вториот дел од поглавјето воведува уште две модели на демократија, врз основа на идеите на Новата Десница и Новата Левица. Конечно пристигнува и современа верзија на аргументот

– дали имаме премногу демократија, врз основа на тековната политика, или премалку демократија, врз основа на политичките настани.

Нема бегане од релевантноста на тоа што демократијата значи за нас: аргументите на Новата Десница имаат централно значење за политиката на Тачер и Реган;

аргументите на Новата Левица се од суштинско значење за подемократските и партиципативни модели на демократија, што би можело да значи во условите на голема модерна нација-држава.

Поглавјето разработува голем број на теми и дебати од претходните поглавја:

- Анализа на тоа како либералната демократија всушност функционира.

- Континуираната дебата помеѓу застапниците на современата борбата на либерализмот, а оние кои ги напаѓаат слабостите.

- Прашањето колку подемократски и партиципативен модел на демократијата е компатибилен со либералната демократија во капитализмот: Реформа или револуција?

Хелд протежира две теории кои се обиде да ги објасни со очигледно високиот степен на политички консензус, поврзан со повоениот бум: теоријата на крајот на идеологијата и теоријата на едnodимензионалниот човек. Тој се осврнува кон две теории поврзани со подоцнежната економска криза и разочарување со социјалната држава: теории за “ерозија на консензус” и “криза на демократијата”.

Како критички да се процени теоријата

Како Хелд ги поставува работите?

Прво, тој се поставува во позиција да размислува за суштината (во овој случај, “на заедничка нишка “помеѓу” преоптоварување “и теоријата за “ криза на легитимитет”).

Забележуваме дека каде што е потребно, тој ги дефинира клучните термини, како што е моќта.

Тогаш, тој го нагласува клучното тврдење - државната власт и политичка стабилност се менува со промени во шемата на вредности и норми. Тој тогаш се фокусира на три основни проблеми или приговори.

Првиот приговор е фактички или емпириски: тој укажува дека “не постои јасен доказ за поддршка на тврдењето за прогресивно влошување криза на авторитетот на државата или легитимитет во периодот на истражување“, едноставно дека нема докази. Во врска со овој приговор, големиот број академски студии покажуваат дека никогаш немало поширок консензус околу значењето на легитимноста на либералната демократска држава.

Втората забелешка е концептуална, емпириското тврдење - дека државната власт е еродирана - се чини дека е резултат на неразбирање на природата на државата. Тој тврди, и се обидува да докаже, дека теоретичарите не само што ги потценуваат способностите и ресурсите на државата, но и не знаат за каков вид на држава станува збор. Во врска со оваа забелешка истражувањата покажале дека државата е субјект способен за активна работа, не може и нема моќ да ги реши социјалните и економски проблеми, но може да имплементира разни стратегии, што ќе осигурат нивните ефекти да не ги загрозат социјалните групи, што само по себе ќе ја зајакне државата.

Третиот приговор е една логика, се темели на уште едно недоразбирање, бидејќи државата не е исто што и Владата. Да се каже дека владата може да биде во неволја, ако електоратот не успеваат да и обезбеди легитимитет, воопшто не е иста работа со тврдењето дека државата е нужно “ранлива на колапс или распаѓање”.

Иако термините се поврзани, легитимитет не е истото што и власт, а владата не е истото што е и државата. Во меѓувреме, легитимитет не е едноставна категорија се разликува во зависност од проблемите, состојбата на економија, според социјалната класа на граѓаните, и времето.

На што се противат теоретичарите Хајек⁶ и Нозик⁷, кој е според нив “непријателот” и кои се важните димензии на модерната политика, кои се изоставени?!

Непријателот е интервенционистичката државата и идеи кои го оправдуваат тоа. Како Шумпетер и други писатели од 1930-тите и 1940-тите, Хајек пишува против германскиот фашизмот, советскиот комунизам и раниот раст на социјалната држава во Западни демократии. Заеднички за сите нив беше огромната моќ и нејзиното континуирано зголемување како и “богатењето” на државата, што доведува во случај на нацистичка Германија и Советскиот Сојуз кон тоталитаризам во кој повеќето фундаментални права на граѓаните под плаштот на либералната демократија беа изгубени. Хајек и други набљудувачи на овој процес беа “натерани” за да понудат обновување на трансцедентните вредности на слободата и индивидуалните права, дури и против други добра, како што напредок, благосостојба и рамноправна реформа, ветени од страна на застапниците на големата државна интервенција.

Овие се базичните аргументи на пропагандата за “спасување” на Студената војна. (Во 1945 година имаше многумина кои предвидуваа дека оваа судбина е можна за Велика Британија, доколку продолжат присутните трендови: во 1945 во својот говор во изборната кампања, Винстон Черчил, побара од оние членови на електоратот кои размислуваа да го дадат својот глас за Лабуристичката Партија да размислат дали тие навистина сакаат “суровата несмасна рака на тоталитаризмот да ракоплескаа над ноздрите Англичанецот кој сега слободно дише”. Резултатите од изборите му го дадоа на Черчил одговорот кој го заслужи со овој вид на говор). Непосредно во повоениот период имаше, сепак, забрзан економски раст на државите, на благосостојбата во речиси сите земји од Западните демократии, придружуван од повисок животен стандард, особено во 1950-тите и 1960-тите години. Меѓутоа, со рецесијата од 1970-те дојде и разочараноста од работењето на социјалната држава, оживеаја антидржавните теории оставени

⁶ Фридрих Аугуст вон Хајек (1899-1992)-австриско, британски филозоф, економист и теоретичар, застапник на класичниот либерализам, добитник на Нобелова награда за економски науки во 1974 година.

⁷ Роберт Нозик (1938-2002) - американски филозоф и теоретичар, професор на Харвард, САД.

во наследството на либерализмот од деветнаесеттиот век и забележани во работата на писатели како Хајек.

И двајцата Хајек и Нозик се обиделе да аргументираат од првите филозофски и принципи и конституционални заклучоци за тоа до каде е исцртување на линија меѓу правилното и неправилното на интервенцијата на државата во општеството и економијата. Тие дефинитивно не се убедени дека демократското мнозинство е секогаш во право и ако се “притисне”, истото мнозинство демократијата и материјалната еднаквост би ги рангирале подолу од слободата во апсолутната хиерархија на вредности. Тие тврдат дека големи дел од области на општествениот живот воопшто не треба да се ставаат во доменот на политичка активност: нивниот став е “заштита од моќта”.

Кои се критиките на Новата Левица во однос на Марксизмот и кои идеи му ги должи на либерализмот?

Мислителите како Хајек и Нозик, како и движењето на Новата Десница дале голем придонес кон дискусијата за соодветна форма и ограничување на интервенцијата на државата. Тие помогнале врската меѓу државата и граѓанското општество да стане главно политичко прашање.

Меѓутоа Новата десница не е единствено движење кое тврдело дека има право на вокабуларот на слободата. Од крајот на 1960-тите, па наваму и Новата левица тврдела дека има право на овој вокабулар.

Новата левица, како и Новата десница се состои од повеќе нишки на политичката мисла: идеи на републиканците, како Русо, од анархистите, но и од либералните, плуралистички марксистички позиции. Многумина придонеле за афирмација на идеите на Новата левица, но Хелд се задржува на двајца од нив, Карол Пејтман и С.Б.Макферсон, кои немаат исти позиции, но имаат некои заеднички почетни точки и заложби. Заедно го претставуваат моделот на демократија, кој Хелд го нарекува “партиципативна демократија” опозициски модел на легалната демократија.

Треба да се нагласи дека Новата левица не претставува опозициски модел на Новата десница. Таа ја става под знак прашалник идејата дека поединците се слободни и еднакви во современата либерална демократија и инсистира слободата мора да биде опиплива, практикувана во општеството и во државата.

Според Макферсон задржувањето на слободата и на индивидуалниот развој може да бидат целосно постигнати само со директно учество на граѓаните во управувањето на општеството и државата. Тој се залага за трансформирање на општеството, владата и државата врз еден понехиерархиски систем, со т.н. демократизирање според принципите на директната демократија. На овој начин би била создадена основата на партиципативната демократија. Кога луѓето би знаеле дека постојат можности за ефективно учество во донесувањето на одлуките, би верувале дека вреди да се учествува и би тврделе дека колективните одлуки треба да се обврзувачки. Резимето за основните карактеристики на партиципативната демократија е претставена во т.н. модел VIII.

Значењето на моделот VIII е дека тоа е прв систематски обид, по оној на Маркс, да се покаже како би можела да изгледа повеќе партиципативна форма на демократија во напредното индустриско општество. Ова е предизвик на идеологијата на либералната демократија која поимот на слободни и рамноправни поединци го гледа во лицето на “Крути структури наметнати од страна на приватен капитал, класни односи, како и други

систематски асиметрии на моќ”. Во извесна смисла овој модел е многу амбициозен.

Верувајќи дека граѓаните се, или може да станат, многу повеќе заинтересирани, вклучени и надлежни од колку што смета Шумпетер. Овој модел се обидува да претстави шема од тоа како некои од централните цели на Маркс и Мил – сопствен развој преку учество, зголемена демократска контрола / отчетност на државните органи и другите општествени институции, особено значајните слобода и избор - може да се имплементираат, без преобраќање на сите централни институции на либералната демократија како што ни е познато, или напуштање на пазарот исто така. Една од неговите главни теми е дека колективно донесување одлуки мора да биде проширено од политичките до економските институции, како што е на пр. работното место. Но, не мора да се биде марксист, па да се истражи, како такви демократизирани политички и социјални институции ќе го спојат работењето на повеќе или помалку пазарната економија.

Контрастот на Новата левица со Новата десница не е јасен. И двата модели се реакции против актуелниот модел на либералната демократија, сегашниот микс на јавно и приватно, сегашната

политичка реалност за поединците. Двете произлегуваат од моќни елементи на либерализмот. Двата модели бараат повеќе моќ за поединци и повеќе контрола од страна на државата. Двата модел подржуваат експериментирање во моделите на живеење, а со тоа и повеќе слобода за поединците да можат да влијаат на институциите кои ги контролираат нивните животи. Иако ниту еден не нуди одговори на

тешките прашања за тоа, како ние би можеле да отидеме од каде што сме таму каде што сакаме да одиме. Двата модели се вистинити визији за државјанство и се обидуваат да ги прецизираат централните елементи на демократијата од она што тие го сметаат како неприфатлив компромис или корупција.

Поглавје 8, “Демократија по советскиот комунизам”

Ова кратко поглавје е како скапоцен камен. Тоа се занимава со падот на комунизмот во Источна Европа во 1989 година, и теориите за значењето на тие настани за модерната политика и демократија. Но, во текот на дискусијата во ова поглавје, кој претставува навистина добра статија, обезбедува длабоко, едноставно повторување, споредба и критика на клучните теории, особено марксизмот и либерализмот.

Ова поглавје претставува резиме на некои клучни точки е од непроценливо значење. Како што Хелд вели: “Ова поглавје претставува микрокосмос на некои од клучните прашања, проблеми и дискусии за демократија, нејзиното минатото, сегашноста и иднина”.

Поглавјето има четири оддели. Во првиот, претставена е накусо скица на падот на комунизмот на Источна Европа и некои клучни трендови кои доведоа до тоа. Потоа, се свртува кон можеби најпознатите историски настани од 1989 година, декларацијата на Францис Фукујама за триумфот на либерализмот над неговиот идеолошки ривал, “крајот на историјата”.

Хелд завршува со спротивставување на индивидуалистичкиот и колективистичкиот модел на добар живот, укажува нивните карактеристични “слепи точки” и ги поставува како теми за дискусија.

Во ова поглавје во фокусот е анализата за функционирањето на либералната демократија, и обидот на теоретичарите да ги истакнат особено историските фази, идентификување на она што

се чини дека е од суштинско значење, карактеристики или случувања и правење на генерализации за природата на модерната политика.

Во срцето на ова е обидот да се опише и теоретизира природата, работењето и можностите на самата држава, анализа на природата и границите на демократијата според модерниот капитализам, гледајќи како претставничката демократија функционира во практиката, значењето на интересните групи во политиката, и идентификација на нови општествени движења и формите на застапување. Разгледани се повеќе различни концепции за држави, кај некои се нагласува ограничено учество и пасивност, кај други нови можности за учество дизајнира за проширување на традиционалните типови на политичка акција. Целиот концепт на легитимитетот и политичките ставови поставен е во центарот на вниманието. Историскиот и технолошкиот развој, како што се подемот и падот на комунизмот и продорното влијанието на масовните медиуми (не се поврзани феномени) бара преиспитување на рамка во која демократијата и дебатите за неа отсега треба да се разгледуваат. Многу теоретичарите уште се зборуваат за Грците и Платон, Мил и Маркс.

Можеби најважната белешка за теориите е дека речиси секој теоретичар нагласува точност или важност и приоѓа со метод или со некои корисни нови концепти, од каде што може да се научи, дури и ако имаме многу општа или детална критика на неговата/нејзината работа.

“Кои се клучните прашања во дебатите за демократија денес?”:

1. Централната улога на државата во кој било модел за тоа како функционира либералната демократија

(Впрочем секоја теорија на модерната политика, како и можностите на значајни реформи).

2. Односот помеѓу теоретските тврдења за државата и економските реалности.

3. Односот меѓу економската сфера и политиката воопшто.

4. Како се формира мислење и како тоа влијае на политичко однесување.

5. Конфликтни прописи за промени, од егалитарниот партиципативен модели, во пракса, до инегалитарниот минималистички модели на правна демократија.

Делибаративна Демократија и одбрана на Јавната сфера “Глава 9”

Постоеле многу видови на сомнежи во однос на демократијата. Наидуваме на теоретичари кои мислат дека тоа е лоша идеја во принцип; теоретичари кои се обидоа да ја разграничат

и ја ограничуваат во пракса; теоретичари кои се обидоа да ја соборат, како фикција за маскирање на реалноста на класата на моќта и либералната идеологија и теоретичари кои

сакаат да вратат некоја форма на директна демократија како еден вид на пургатив на “болестите” на постојните демократии.

Ова е последното поглавје пред Дејвид Хелд да ни го даде својот одговор на прашањето:

“Што треба да значи денес демократија?” И она што го прави толку многу интересно е тоа што можеме да се запознаеме со можеби најжешките современи дебати околу демократија: дискусија за болестите и недостатоците на нашите сопствени либерални демократски практики, и што можеме да направиме во врска со тоа.

Многу од теоретичарите на делибаративната демократија изгледаат длабоко разочарани од

фактот дека универзалното право на глас, речиси 100% писменост, бесплатно образование и слободниот печат, плус мноштво на политичките партии, не доведоа до расцут на демократијата. Тие се од клучно значење на однесувањето на граѓаните и политичарите, критички за политичкиот процес, критички на квалитетот на одлучување, а можеби и над се, критични за квалитетот на политичка дискусија и дебата. Тие ги анализираат не само институциите, но, исто така, се од суштинско значење за аспектите на пошироката култура во чии рамки тие институции работат. За разлика од некои поранешни критичари на либералната демократија, тие бараат не да ја соборат, но да ја подобрат. Ова може да се направи преку:

- идентификување на проблемите во нашата сегашната практика;
- предизвикувајќи некои од клучните претпоставки за теорија на демократијата до денес;
- фокусирајќи се особено на процесот на формирање на мислење, како и формата и етос на нашите јавни политички дискусии;

- укажување на серија реформи и експерименти да се дојде до заживување или освежување на државјанството и повисок квалитет на демократската практика.

Сега на некој начин оваа тема е позната: во нашите весници читаме цело време за политички цинизам, широко распространето разочарување со политичкиот процес, како и апатија и недостаток на ангажирање на обичните граѓани. Во Велика Британија, и двете децентрализацијата и иницијативата за воведување на државјанство во наставата во училиштата се обиди за решавање на овие проблеми.

Јасно е дека теоретичарите се разликуваат едни од други. Разликите во нивните анализи – претпоставките зависат од тоа каде да го ставаат акцентот во текот на истражувањето, кое

може да доведе до значителни разлики во резултатите кои ќе ги постигнат.

Ние немаме детални одговор за тоа како во иднина ќе се трансформира општественото современо уредување, а со тоа делиберативната демократија може да биде презентирана пред се, како тековна програма за дискусија и истражување. Заедно со академска дебата, сепак, голем број на институционални експерименти опишани подоцна во ова поглавје се случуваат во Западните демократии во текот на пишување на книгата во 2006-2008 година. Според ова дискусијата не е само едноставно теоретска. И тоа е дефинитивно не се “академски” во популарната смисла!

Поглавјето е поделено во три различни делови. Во првиот дел дава краток осврт на постарите модели, и ги воведува клучните концепти на разумот и учеството, преку воведување на дефинирањето на делиберативната демократија од страна на теоретичарите Клаус Офе и Улрих Прус кои први ја увиделе потребата од тоа.

Вториот дел ги опфаќа границите на демократската теорија каде се среќаваме со критицизмот на Џејмс Фишкин, пионер за делиберативната демократија, кој изразува презир кон денешната апатија и недостаток на интерес во јавниот живот. Додека во третиот дел преку истражувањата на Елстер и Коен поставени се целите на делиберативната демократија, како и неутралното резонирање и критиката.

Делиберативните теоретичари процесот на делиберација го сметаат за неопходен процес за демократија, средство за промени од пасивно забележување на интересите, сознаечка сигурност за

приучени критичари и моментално одлучување во еден порафиниран и вообличен процес.

Спред Фишкин неопходно е воведување на делиберативни денови и анкети со цел за испитување на јавното мислење, кои не би ги замениле политичките институции, но би значеле поддршка и дополнување на истите. Денес истите се користат за многу бројни јавни прашања во САД и Европа. Нивната редовна употреба довела до поквалитетна јавна дебата, зголемување на базата на информации на партиските и непартиските активисти, способност за ефикасно дејствување.

ЗАКЛУЧОК

“Што треба да се знае до крајот на Вториот дел?”

1. Го знаеме она што е карактеристично за секој нов модел на демократија, и да може да се направи критичка споредба со претходните модели.

2. Да можеме да резимираме и да можеме да дадеме повеќе критички аргументите на теоретичарите со кои се запознавме во овој дел.

3. Да може да истакнеме некои од историските случувања и варијации во рамките на големите школи на идеологија – либерализмот, марксизмот, плурализмот.

4. Место и релација на современите модели на демократија во однос на овие големи школи.

5. Да почнеме да размислуваме за значењето на некои современи политички

случувања за демократски теорија.

CONCLUSION “What you need to know by the end of the second part?”

1. We know what is typical for each new model of democracy, and be able to make a critical comparison with previous models.

2. To summarize we can and we can give more arguments critical theorists we met in this section.

3. Be able to highlight some of the historical events and variations within large schools of ideology - liberalism, Marxism, pluralism.

4. Place and relation of contemporary models of democracy in relation to these great schools.

5. To start thinking about the meaning of some modern political developments for democratic theory.

Користена литература

1. Хелд, Д. (2008). Модели на демократија. Академски печат, Скопје;
2. W. Phillips Shiveley. (2010). Нурје në shkencat politike. Тирана;
3. Fukuyama, F (2013). “What is Governance”, Center for Global Development, Washington;
4. Diamond, L. и Leonardo Morlino, (2004). “The Quality of Democracy”, CDDRL. Center on Democracy, Development and The Rule of Law, Stanford Institute of International Studies , Stanford University, Stanford;
5. Polisi, F. и Musliu, A. (2015). Sociologjia e së drejtës.Vatra, Скопје;
6. Kasami, K. (2015). Ndryshimet shoqërore dhe globalizimi. (Dispencë – Përmbledhje ligjeratash). Кичево;
7. Линц, Х. и Алфред Степан, (2009). ПРОБЛЕМИТЕ НА ДЕМОКРАТСКАТА ТРАНЗИЦИЈА И КОНСОЛИДАЦИЈА (Јужна Европа, Јужна Америка и посткомунистичка Европа). Академски печат, Скопје.
8. Selmanaj, S. (2014). Globalizimi dhe ndërtimi i shtetit. Приштина.
9. Панзова, П.(2003). Науката како занает.Fakulteti Filozofik. Скопје.
10. Еко, У.(1997). Si bëhet një punim diplome. Botime Përpjekja.Тирана.

02.11.2016 М-р Кујтим Касами